

ФАЛЬКЛАРЫСТЫЧНАЯ ДЗЕЙНАСЦЬ ЧЭШСКІХ БУДЗІЦЕЛЯЎ

Эпоха Нацыянальнага Адражэння ў Чэхіі вызначалася вялікай цікавасцю да фальклору. Асаблівы інтарэс выклікала песенная народная творчасць. Народная паэзія ўспрымалася як выражэнне нацыянальнага духу і характару народа, а таксама як найбагацейшая скарбніца самабытнага мастацтва. Я. Колар называў народныя песні «ключамі ад святыні нацыянальнасці». Л. Чалакоўскі лічыў фальклор «народнай музай». У гэтыя часы фальклор ставіўся вышэй за арыгінальную аўтарскую творчасць. Да фальклору звярталіся дзеля ўзбагачэння літаратуры, у ім бачылі крыніцу новых мастацкіх імпульсаў. Амаль усе чэшскія паэты 20–30-х гг. XIX стагоддзя былі і слыннымі фалькларыстамі. Вялікім аўтарытэтам карысталіся ідэі Г. Гердэра, які лічыў народную песню «голосам нацыі». Сярод чэшскіх паэтаў разгарнулася дзейнасць па збіранні чэшскіх і славацкіх народных песень. Збіральнікамі фальклору сталі Ё. Ганка, Л. Чалакоўскі, К. Я. Эрбен, Я. Колар і іншыя. Былі зроблены першыя крокі па перакладзе славянскага фальклору на чэшскую мову. На фальклор арыентаваліся ў арыгінальнай творчасці, з фальклорам саборнічалі. Часта ўзнікалі творы па матывах фальклорных твораў. Цікавасць да фальклору ў чэшскай літаратуры гэтага часу значна паўплывала на паэзію, у якой распаўсюдзіліся фальклорныя матывы, вобразы. Паэты і пісьменнікі выкарыстоўвалі ў сваіх творах фальклорныя мастацкія сродкі. Папулярнымі сталі жанры балады і песні.

Чэшскі паэт Л. Чалакоўскі ўбачыў нацыянальную душу народа менавіта ў фальклору. У сваёй творчасці і ў поглядах на літаратуру ён зыходзіў з народнай паэзіі, якая стала крыніцай яго творчасці, матэрыялам і ўзорам. Захапленне народнай паэзіяй, эстэтычнае багацце і арыгінальнасць славянскай народнай песні выклікалі жаданне развіць на базе фальклору самабытную літаратуру. Л. Чалакоўскі сабраў, пераклаў на чэшскую мову і выдаў славянскія народныя песні ў трох тамах пад агульнай назвай «Славянскія нацыянальныя песні» (1822–1827). У кнігу ўвайшлі песні чэшскага, славацкага, рускага, украінскага, польскага, сербскага і балгарскага народаў. Арыгіналы суправаджаліся паэтычнымі перакладамі складальніка. Першаму тому папярэднічаў артыкул Л. Чалакоўскага. Зборнік адлюстраваных багацце і самабытнасць славянскай культуры. Пазней Л. Чалакоўскі перакладаў рускія быліны, сербскія эпічныя і вясельныя песні, харвацкую, сербалужыцкую народную паэзію. Паэт-перакладчык імкнуўся перадаць чэшскімі адпаведнікамі многія вобразныя «фальклорныя формулы», цяжкія да перакладу сталыя эпітэты. Л. Чалакоўскі імкнуўся ў такіх выпадках выкарыстаць чэшскія фразеялагічныя матэрыялы. Як збіральнік і перакладчык, ён спрабаваў захаваць нацыянальную логіку народнай паэзіі. Больш за ўсё Л. Чалакоўскага вабілі гераічныя творы, у якіх ён шукаў патрыятычную ідэю супрацьстаяння варожым сілам. Ён натхняўся рускімі былінамі і сербскімі эпічнымі песнямі. У 1829 г. паэтам быў створаны цыкл «Водгук рускіх

песень», да напісання якога яго падштурхнула руска-турэцкая вайна 1828–1829 гг. У сваім цыкле Л. Чалакоўскі стварыў рамантычна-казачную карціну Русі сродкамі народнай песні. У цыкл увайшлі вершы, напісаныя ў стылі розных жанраў рускай народнай песні (вясельнай, сямейнай, жартоўнай, героіка-эпічнай і г. д.). Чэшскі паэт імкнуўся перадаць паэтычную своеасаблівасць, уласцівыя рускай песні матывы. Героі яго вершаў – нацыянальныя фальклорныя тыпы. Вобразы рускіх волатаў увасобілі блізкую сэрцу чэха ідэю абароны роднай зямлі. У вершах быў майстэрскі пераданы дух рускай быліны. Шмат вобразных выразаў паэт запазычыў без змяненняў.

У 1833–1839 гг. з’явіўся цыкл «Водгук чэшскіх песень». Творы гэтага цыклу таксама былі вытрыманы ў стылі таго ці іншага фальклорнага жанру. Л. Чалакоўскі ў многім садзейнічаў развіццю чэшскай літаратурнай мовы, пазбавіўшы яе ад лацінскіх канструкцый і насыціўшы народнымі зваротамі.

Яшчэ хацелася б згадаць асобу К. Я. Эрбена, які таксама шмат зрабіў у збіранні і папулярызацыі фальклору на чэшскіх землях. У адрозненні ад Л. Чалакоўскага, ён больш вольна абыходзіўся з фальклорным матэрыялам, выкарыстоўваў фальклорныя сюжэты, мастацкія сродкі, а не стылізаваў жанравыя фальклорныя формы. К. Я. Эрбен пераасэнсоўваў фальклор, шукаў у ім філасофію народа, яго мараль. К. Я. Эрбен вельмі актыўна вывучаў этнаграфію і фальклор розных раёнаў Чэхіі. Шмат падарожнічаў не толькі па Чэхіі, але і па іншых славянскіх рэгіёнах Аўстрыі. На працягу многіх гадоў ён збіраў чэшскія народныя песні і прыказкі. Стаўшы галоўным архіварыўсам Прагі, ён выдае славянскія казкі, міфы, паданні. Шматаспектная дзейнасць К. Я. Эрбена ў галіне славянскай культуры была ацэнена і на радзіме, і ў Расіі. З 30-х гг. XIX ст. ён наладзіў цесныя стасункі з рускімі вучонымі-славістамі, у 1856 г. яго выбіраюць членам-карэспандэнтам Расійскай Акадэміі навук. Сваімі даследаваннямі фальклору К. Я. Эрбен імкнуўся узбагаціць уяўленне пра чэшскі народ, яго талент, мастацкі эстэтычны густ. З цягам часу ў звычаях і паданнях К. Я. Эрбен пачынае бачыць адлюстраванне народнай нацыянальнай душы. У 1864 г. К. Я. Эрбен выдае «Прастанародныя чэшскія песні і прамаўкі». У прадмове ён тлумачыць, якія творы, на яго думку, з’яўляюцца народнымі: тыя, якія створаны сялянствам. У 30-я гг. XIX ст. К. Я. Эрбен апрацоўвае фальклорныя сюжэты і пачынае пісаць балады, якія прынеслі яму шырокую папулярнасць і славу. Яго зборнік «Букет народных паданняў» 1853 г. становіцца значнай з’явай чэшскай паэзіі 50-х гг. Патрыятычныя пачуцці зборніка выражаюцца праз пераасэнсаванне вобразаў народных легенд. Усе сюжэты запазычаны з фальклору. Адметнасць твораў была ў тым, што фальклорны сюжэт паэт звязвае з агульначалавечымі праблемамі. У зборніку чэшскі творца прадэманстраваў добрае веданне сялянскага быту, народных тыпаў. Разам з Бажэнай Немцавай, збіральніцай чэшскага і славацкага фальклору, першай чэшскай пісьменніцай-жанчынай, Эрбен уводзіць у літаратуразнаўчы ўжытак літаратурны жанр казкі. Ён сам стварае шэраг казак, у якіх адбіўся ўплыў міфалагічнай школы. У славянскіх міфах К. Я. Эрбен асобае значэнне надаваў міфам пра барацьбу добрага Белабога і злага Чарнабога. У іх аснове

ён бачыў адлюстраванне культы сонца у старажытных славян. Таму ў самога К. Я. Эрбена сонца ў казках – адзін з галоўных персанажаў. У такой атмасферы захаплення фальклорам і народнай творчасцю ў гісторыі чэшскай літаратуры ўзніклі знакамітыя містыфікацыі, Краледворскі і Зеленагорскі рукапісы, якія былі напісаны Ё. Ліндай і В. Ганкай, але выдадзены за старажытны паэтычны помнік, які быў нібыта знойдзены ў вежы касцёла горада Двор Кралаў. Містыфікацыя ўвабрала ў сябе шэсць эпічных, два ліра-эпічных, шэсць лірычных вершаў. Праз два гады, у 1818 г., зноў нібыта ананімны аўтар з горада Зелена Гора даслаў нацыянальнаму музею яшчэ адзін старадаўні рукапіс. Мэтай з’яўлення гэтых славутых містыфікацый, якія былі раскрыты толькі ў канцы XIX стагоддзя, было даказаць старажытнасць чэшскай нацыянальнай культуры. Значэнне Краледворскага і Зеленагорскага рукапісаў было вельмі важным для чэшскай літаратуры і культуры XIX стагоддзя. Рукапісамі натхняліся кампазітары, паэты і мастакі. Як фальклорныя старадаўнія творы яны атрымалі вядомасць ва ўсім свеце. Іх пераклалі на рускую, нямецкую, англійскую, польскую і іншыя мовы. Гэтэ зрабіў паэтычны пералад аднаго з лірычных вершаў Краледворскага рукапіса. Прыведзеныя факты сведчаць пра тую значнасць, якую меў фальклор ў чэшскім грамадстве эпохі Нацыянальнага Адраджэння.